

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Po

podnikavost

Kp

kariérové
poradenství

Cj

cizí jazyky

Ov

odborné
vzdělávání

Cu

celoživotní učení

Pt

polytechnika

In

inkluze

POJETÍ TEMATICKÉ OBLASTI V PROJEKTU P-KAP

PODPORA INKLUZE

Čg

čtenářská
gramotnost

Dk

digitální
kompetence

Mg

matematická
gramotnost

Podpora krajského
akčního plánování

Po
podnikavost

Kp
kariérové
poradenství

Pt
polytechnika

Ov
odborné
vzdělávání

Cu
celoživotní učení

Cj
cizí jazyky

Čg
čtenářská
gramotnost

Mg
matematická
gramotnost

Dk
digitální
kompetence

POJETÍ TEMATICKÉ OBLASTI V PROJEKTU P-KAP PODPORA INKLUZE

Vydal:	Národní pedagogický institut České republiky (NPI)
Datum vydání:	září 2021
Zpracoval:	tým individuálního projektu systémového Podpora krajského akčního plánování (P-KAP)
Autoři textu:	Mgr. et Bc. Michaela Foglová, <i>garantka oblasti intervence Podpora inkluze</i> Mgr. Jan Matouš-Malbohan, <i>garant oblasti intervence Podpora inkluze</i> Mgr. Martin Pobořil, <i>garant oblasti intervence Podpora inkluze</i> Mgr. Eva Růtová, <i>metodička pro oblast předčasných odchodů ze vzdělávání (v rámci oblasti Rozvoj kariérového poradenství)</i>
Vedení:	Mgr. Antonie Ondrouchová, DiS., <i>obsahová manažerka projektu</i> Ing. Jiří Strádal, <i>obsahový manažer projektu</i>
Grafická úprava:	Mgr. Zora Sokolová
Adresa sídla NPI ČR:	Senovážné náměstí 25, 110 00 Praha 1
Webová adresa NPI ČR:	www.npi.cz
Webová adresa projektu:	http://www.nuv.cz/p-kap
ISBN:	978-80-7578-067-6

OBSAH

I.	Úvod	4
II.	Manažerské shrnutí ve formátu „Proč? – Co? – Jak?“	7
III.	SWOT analýza oblasti intervence	11
IV.	Podrobné pojetí tematické oblasti v projektu P-KAP	22
	1. Vymezení tematické oblasti / oblasti intervence	23
	1.1 Ukotvení tematické oblasti	23
	1.2 Definice tematické oblasti	24
	1.3 Definice klíčových slov	26
	1.4 Definice oblasti intervence v projektu P-KAP	28
	2. Východiska pro tematickou oblast	29
	3. Vývoj v tematické oblasti	30
	4. Charakteristika oblasti intervence	32
	5. Diferenciace podle typů škol	34
	6. Podpora inkluze a předčasné odchody ze vzdělávání	35
	7. Zdroje	38

I.

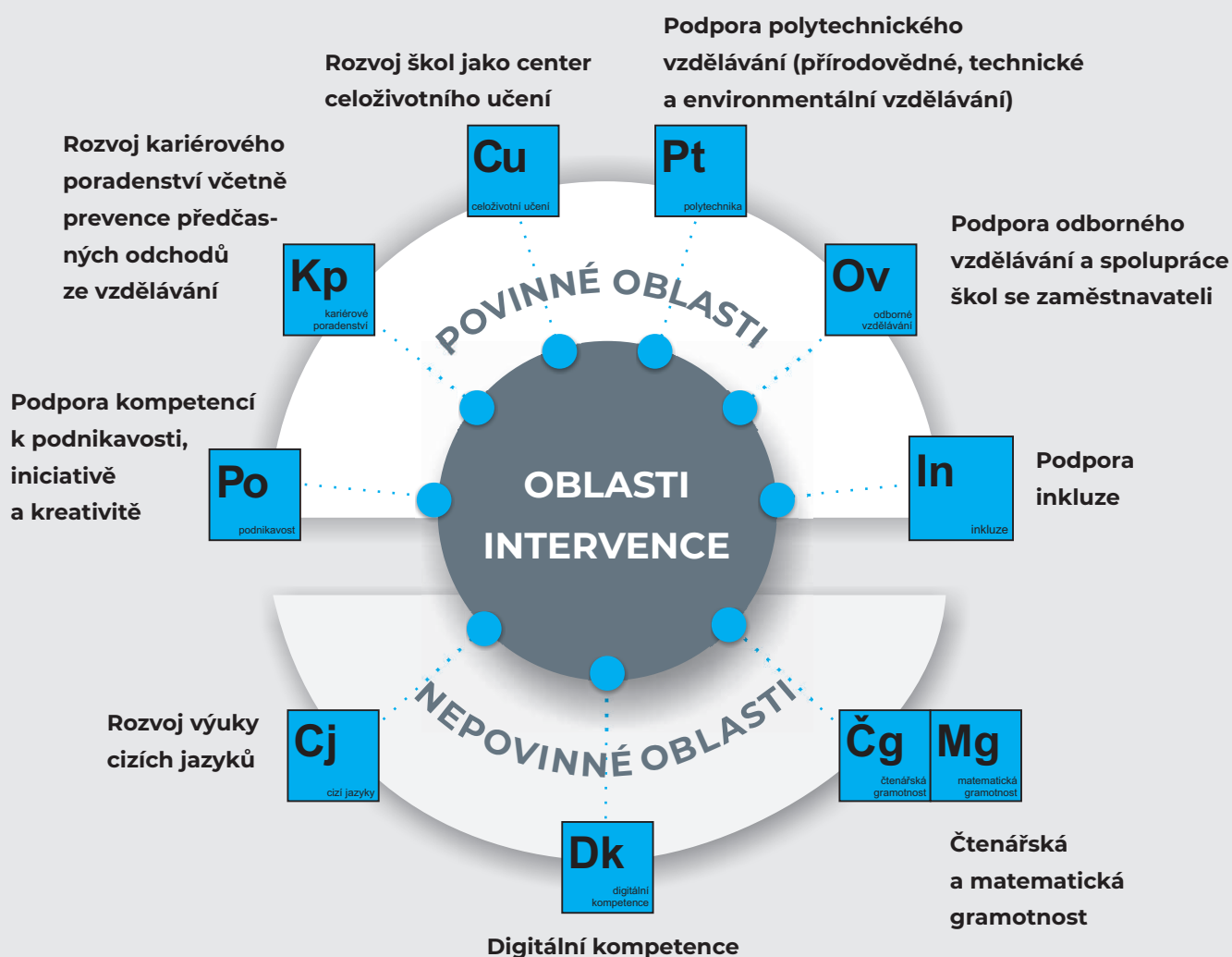
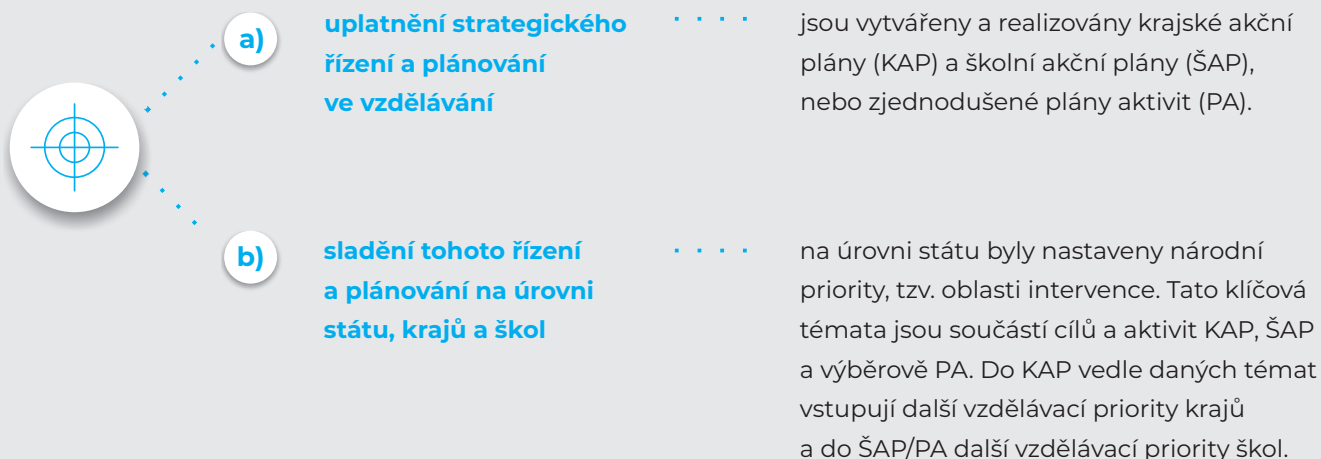
In

inkluzе

Úvod

Pojetí tematické oblasti bylo zpracováno v rámci systémového projektu Podpora krajského akčního plánování (P-KAP), který byl realizován v letech 2016 až 2021 z prostředků operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV) Národním pedagogickým institutem České republiky (NPI).

Krajské akční plánování rozvoje vzdělávání směřuje mj. k naplnění následujících cílů:

Předkládaný materiál obsahuje jedno z 9 pojetí oblastí intervence. Jeho účelem je poskytnout aktérům ve vzdělávacím systému potřebné informace pro uplatňování vzdělávací politiky v rámci témat, která MŠMT nastavilo jako prioritní a která byla stanovena v OP VVV a následně konkrétně formulována v metodickém pokynu MŠMT Postupy KAP ([odkaz na verzi z roku 2021](#) [Postupy KAP III](#)).

II.

MANAŽERSKÉ SHRNUTÍ

slouží k rychlému zorientování v oblasti intervence, nachází odpovědi na otázky „proč/co/jak?“.

III.

SWOT ANALÝZA

usnadňuje vyhodnocení stavu uplatňování priorit nastavených při plánování rozvoje vzdělávání.

IV.

PODROBNÉ POJETÍ

nabízí bližší seznámení s tématem, charakterizuje oblast intervence rozsáhlejším a detailnějším způsobem.

Další materiály metodické podpory krajského a školního akčního plánování naleznete na [webových stránkách projektu P-KAP](#). Jedná se např. o pojetí ostatních 8 oblastí intervence, metodiky pro tvorbu krajských a školních akčních plánů, videometodiky, příklady inspirativní praxe apod.

II.

In

inkluzie

Manažerské shrnutí

PROČ je tato oblast důležitá

Z jakých důvodů podporovat inkluzi ve vzdělávání na SŠ a VOŠ? Než budete číst dál, zkuste si na tuto otázku odpovědět sami. Co vás napadá?

Vyspělá společnost se musí vypořádat s výzvou, jak se postavit k lidem, kteří se vymykají zavedeným normám a jsou prostě jiní. V našem případě je tedy otázkou, proč usilovat o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků nadaných společně s žáky intaktními (žáky bez speciálních vzdělávacích potřeb).

Objevuje se i názor, že společné vzdělávání vede ke snížení kvality vzdělávání, obzvláště u intaktních žáků. Pokud je však prováděno správně, pak rozvoj dovedností a znalostí žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, i těch intaktních, hovoří ve prospěch inkluze.

Podporovat tedy inkluzi ve vzdělávání neboli společné vzdělávání? Ano, společné vzdělávání je přínosem nejen pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků nadaných, ale i pro ty ostatní a potažmo pro celou současnou i budoucí společnost.

CO tuto oblast charakterizuje

Ve společném vzdělávání jde především o to, aby se edukační prostředí, které je založeno na schopnosti pedagoga diferencovat vzdělávací obsahy, přizpůsobilo žákům. V takovém vysoce kvalitním prostředí lze pracovat s heterogenní skupinou žáků; akceptovat různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, popř. věku. Lze do jisté míry pracovat i s různou úrovní studijních předpokladů včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či žáků s mimořádným nadáním. Inkluzivní vzdělávání dává možnost vytvoření „školy pro všechny“.

V této souvislosti je však dobré brát v potaz i přiměřenost zvolených cílů. Jedním ze základních předpokladů úspěchu společného vzdělávání je volba vhodného oboru vzdělání. Zde má velký význam spolupráce s kariérovými poradci na základních i na středních školách s cílem vybrat pro každého žáka takový obor, který by byl schopen nejen vystudovat, ale následně se s ním i uplatnit v praktickém životě.

Nejvýznamnější přínosy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami:

- Častější navazování sociálních vztahů, přátelství atd. v jejich přirozeném sociálním prostředí (blízko bydliště apod.).

- Více vzorů k dosahování školního úspěchu, sociálních dovedností a způsobů chování.
- Jsou více vystaveni běžnému kurikulu (tedy RVP pro střední školy).
- Vyšší úspěšnost v dosahování reálných cílů stanovených v IVP, a tím i posílení motivace ke vzdělávání.
- Větší schopnost učit se nové dovednosti a schopnost generalizovat.
- Častější a snazší integrace v různých prostředích v budoucnu.
- Více možností k interakcím s vrstevníky.
- Větší očekávání ze strany vyučujících, spolužáků i sebe sama.

Přínos pro žáky bez speciálních vzdělávacích potřeb:

- Kultivace schopnosti přijetí diverzity a hodnocení jejího přínosu.
- Přijetí a porozumění rozdílům mezi lidmi.
- Získání respektu k lidem obecně.
- Přípravenost na dospělý život v pestré (inkluzivní) společnosti.
- Příležitost naučit se dovednostem vyučovat ostatní.

JAK

je nevhodnější
tuto oblast rozvíjet
a podporovat

V současné době existují rozdíly v pojetí společného vzdělávání na středních školách. Liší se v postojích, přístupu, organizaci i míře proškolení pedagogů. To je ovlivněno řadou ukazatelů, zejména pak:

- a) Rozdíly mezi školami a skladbou učebních a studijních programů a z toho plynoucími rozdíly ve skladbě žáků. Zároveň se setkáváme s různými interpretacemi některých témat společného vzdělávání, které by do budoucna bylo prospěšné sjednotit.
- b) Potřeba stabilizace finančních zdrojů.
- c) Snižování administrativní zátěže v kontextu vykazování podpůrných opatření.
- d) Vysvětlování principů inkluze laické veřejnosti ovlivněné mediální zkratkou.

Významnou roli v realizaci společného vzdělávání hrají školní poradenská pracoviště, která nesou odpovědnost za problematiku inkluze nejčastěji, především pak výchovní poradci, a to včetně spolupráce se sociálními službami. Považujeme za prospěšné zajistit plnou funkčnost školních poradenských pracovišť a podporovat jejich rozšiřování o školní psychology, speciální pedagogy, případně kariérové poradce.

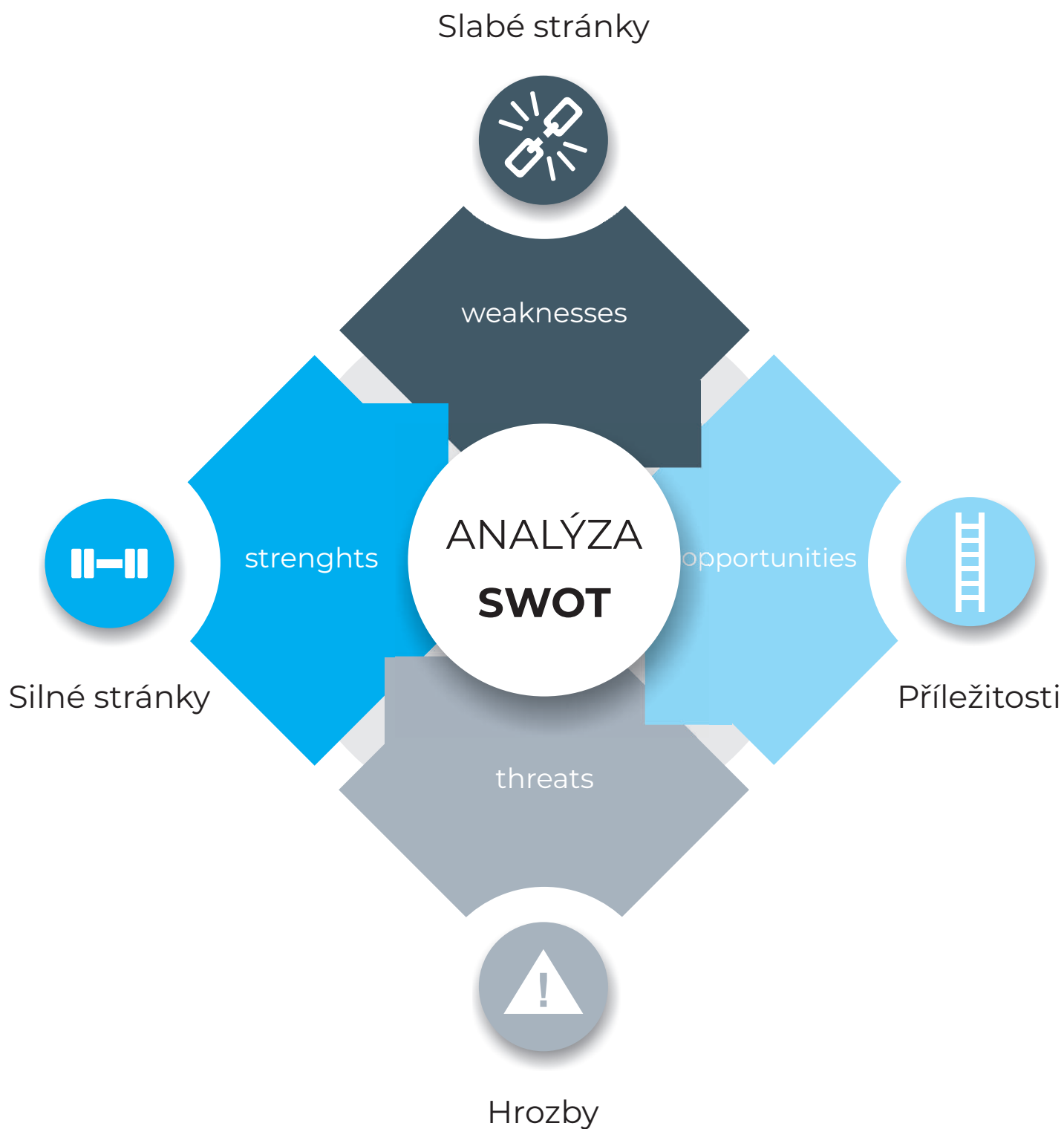
Tolik jen krátké shrnutí odpovědí na otázku, jak kvalitní společné vzdělávání zajistit. Více se tímto zabýváme v následující SWOT analýze, která zejména ve své hodnotící části nabízí řadu návrhů.

III.

In

inkluzie

SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY (strengths) zejména škol

- existující mnohé příklady dobré praxe v prosazování inkluze na školách,
- snaha aktérů v oblasti společného vzdělávání se scházet a sdílet zkušenosti (semináře, workshopy, mentoring),
- snaha škol o zbudování bezbariérového prostředí – v závislosti na zvyšujících se možnostech finanční podpory,
- existence kariérového poradenství na školách, které směřuje žáky do oborů dle jejich schopností a motivace – viz předpoklady ke studiu níže v kvadrantu příležitosti – provázanost s intervencí Kariérového poradenství,
- většinou dobrá orientace v oblasti inkluze u výchovných poradců,
- zájem části pedagogických pracovníků o nové informace a dovednosti v oblasti inkluze,
- na řadě škol probíhají cílená školení – např. pro práci s žáky s autismem,
- v důsledku lepší diagnostiky se zvyšuje počet žáků s přiznanou potřebou podpůrných opatření (dále PO) – a v důsledku toho dochází k lepšímu zohlednění jejich vzdělávacích potřeb,
- existence školního poradenského pracoviště (dále jen ŠPP) v základní* formě (tj. ve složení výchovný poradce a školní metodik prevence) na všech školách,
- pedagogické fakulty aktuálně začínají doplňovat obsah studia budoucích pedagogů o témata související s inkluzí.

* *Vysvětlivka: rozšířená forma ŠPP pak oproti základní obsahuje navíc pozice školního psychologa a školního speciálního pedagoga.*

SLABÉ STRÁNKY (weaknesses) zejména škol

- příliš mnoho žáků ve třídách vede k vyšší náročnosti pedagogického procesu společného vzdělávání,
- problém v pochopení dvojí výjimečnosti (současný výskyt nadání a další – v pedagogickém procesu je často nepochopen a na žáky je nahlíženo jako na průměrné,
- neadekvátní pochopení využití oborů „E“ pro žáky se SVP ze strany škol,
- zatím velmi slabá spolupráce s dalšími organizacemi – neziskové organizace atd.,
- stále nízká informovanost o platné legislativě v pedagogických sborech,

- tíha společného vzdělávání je často na bedrech výchovného poradce (v nenominované roli koordinátora inkluze) a je odvislá od jeho osobnosti a přesvědčovacích schopností k podpoře žáka se SVP v závislosti na typu školy,
- negativní postoje části pedagogů vůči společnému vzdělávání, zejména na odborných školách, a neochota přijmout změny,
- nízký zájem o problematiku společného vzdělávání → malá snaha o vytvoření podmínek pro inkluzi,
- obava z působení asistenta pedagoga ve výuce,
- nárůst žáků s poruchami chování (včetně nedagnostikovaných), a z toho pramenící obavy z nevládnutí výuky a narušení jejího průběhu,
- školy se pozdě a pomalu adaptují na legislativní změny – vyhlášku č. 27/2016 Sb., v platném znění,
- neadekvátní posouzení předpokladů ke studiu (zejména zdravotní způsobilosti) u žáků se SVP, chybná volba oboru a následný problém s uplatněním v praxi, a mnohdy již při studiu samotném,
- otázka možnosti získávat finanční prostředky ze Šablón, případně jiných dotačních titulů na personální podporu společného vzdělávání v dlouhodobém horizontu,
- nadměrná administrativní zátěž pracovníků v oblasti inkluze, zejména výchovných poradců.

PŘÍLEŽITOSTI (opportunities) škol i celého systému

- působení týmu odborníků (garanti inkluze) v každém kraji po celé republice, včetně podpory školám formou doporučení ve zprávě o stavu inkluze ve vzdělávání na škole,
- veřejná diskuze – možnost téma komunikovat, směrem k zamyšlení a tříbení názorů a postojů (předpokladem jsou ovšem relevantně vzdělaní, komunikačně vybavení a názorově pevní účastníci diskuze),
- poučení se z chyb a snaha se o prosazení myšlenky inkluze formou správné a odborně podložené argumentace ve snaze zlepšit mediální obraz a povědomí občanů/rodičů,
- možnost podpory rodičovských skupin prosazujících myšlenku inkluze,
- možnost specifikace předpokladů ke studiu (zdravotní způsobilost...),

- podpora žákům se SVP ve volbě oboru odpovídající jejich možnostem a následné profesní dráze,
- projekty podpory z Evropských fondů,
- další projekty ve vazbě na společné vzdělávání a spolupráce mezi nimi (APIV A, APIV B, IKV, KIPR),
- podpora kariérového poradenství již na úrovni základní školy a přenos informací o jejich podpoře/podpůrných opatřeních na úroveň SŠ, provázanost s intervencí Kariérové poradenství,
- metodická spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, tj. PPP a SPC (dále ŠPZ), zajištění společné komunikace škol a poradenských pracovišť,
- podpora pedagogické diagnostiky – identifikace žákových potřeb v pedagogickém procesu, která je základním předpokladem pro identifikaci a následné doporučení PO ŠPZ,
- práce s pozitivními výsledky působení asistentů – v rámci školy i jako motivace pro vedení škol formou informací z plošné zkušenosti dobré praxe,
- možnost rozšíření ŠPP nad úroveň základní formy, včetně vytváření míst školních psychologů v potřebném úvazku – „poskládání“ úvazků školního psychologa na několika místně blízkých školách najednou,
- využití školních akčních plánů a plánů aktivit.

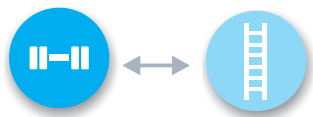
HROZBY (threats) škol i celého systému

- horší dostupnost relevantních učňovských oborů pro žáky ze socioekonomicky znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí (např. SVL), kteří nebudou cestovat za vzděláváním,
- společné vzdělávání je často chápáno pouze v kontextu přímé spolupráce s PPP a SPC, mělo by být více vnímáno i jako podpora v přístupu k žákům s OMJ (odlišným mateřským jazykem), k žákům ze socioekonomicky znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí a k nadaným (nejen těm mimořádně nadaným),
- fenomén nadání a jeho identifikace a diagnostika jsou často rozdílně vnímány aktéry pedagogického procesu – žák je ohrožen ztrátou motivace při unifikaci a normalizaci v pedagogickém procesu,

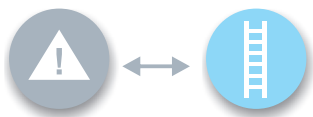
- absence individuálního přístupu k potřebám žáků ve velkých školních institucích,
- nízké povědomí pedagogů o nadání a velmi nízká podpora (problém identifikace nadaných a prezentace jejich dovedností),
- zvyšuje se počet žáků s potřebou PO – což znamená vyšší nároky na zvládnutí výuky ze strany učitele, včetně vyšších nároků na jeho podporu,
- žáci s OMJ s žádnou nebo nedostatečnou znalostí českého jazyka, nemohou do doby jeho osvojení na relevantní úrovni absolvovat vzdělávací proces odpovídajícím způsobem,
- neadekvátní příprava pedagogů pedagogickými fakultami v oblasti inkluze – chybějící provázanost studia a reálné praxe, chybějící metody, formy a způsoby práce v rámci aprobací bez zaměření na speciální pedagogiku,
- dlouhodobá přetíženost školských poradenských zařízení (dále jen ŠPZ) má primárně vliv na kvalitu jejich práce i dodržování legislativně daných lhůt, sekundárně pak nemají ŠPZ kapacitu na metodické vedení ŠPP v základní formě a spolupráci se školami,
- z části neadekvátní pochopení využití oborů typu E pro žáky se SVP ze strany ŠPZ, která dávají doporučení při přechodu ze ZŠ na SŠ (např. u žáků s ADHD a špatným prospěchem).

Jak pomocí silných stránek využít příležitosti? (S-O hodnocení)

- posílit metodickou a konzultační podporu školám ke společnému vzdělávání (konkrétní dotazy, příklady dobré praxe, diskuzní skupiny...),
- posílit prakticky orientované další vzdělávání pedagogů ve specifických oblastech (nové informace v inkluzi, pedagogická diagnostika, spolupráce s asistentem pedagoga atd., posílení spolupráce s výchovnými poradci, využití strategie individualizace a diferenciací prostřednictvím metod, organizačních forem, volby cílů, obsahů, zjišťování výsledků učení a jejich hodnocení),
- vést citlivou, ale zároveň odborně a argumentačně podloženou informační kampaň s cílem minimalizovat obavy a zlepšit mediální obraz a povědomí o společném vzdělávání u odborné i laické veřejnosti/rodičů,
- zajistit plnou funkčnost školního poradenského pracoviště (tzv. rozšíření ŠPP nad úroveň základní formy) všude, kde je to možné,
- deklarovat a definovat požadavky pedagogů vůči asistentům, včetně konkrétní zprávy o jejich působení, zabránění „invalidizaci“ žáka a jeho stigmatizaci (k tomu dochází, když jsou žákovi poskytovány přehnané úlevy a není adekvátně rozvíjen),
- využít finanční podporu z evropských fondů ke zbudování bezbariérového přístupu studentů s handicapem do školy, zajistit možnost orientace žáků po budově (bezpečný pohyb),
- podpořit vzájemnou prostupnost informací o obsahu studia, profesních kompetencích směrem k žákovi a jeho přípravu na profesní dráhu (adekvátně k možnostem žáka v rámci kariérového poradenství), včetně provázanosti informací o žákovi mezi úrovní ZŠ a SŠ,
- podporovat svépomocné rodičovské skupiny, resp. společenství rodičů žáků se SVP, zejména s PAS, podpořit porozumění potřebám těchto žáků,
- posílit ŠPP o pozici kariérového poradce (využití projektů ESF).

Jak využít příležitosti k odstranění slabých stránek? (W-O hodnocení)

- informovat o studijních oborech a jejich podmínkách žáky (studenty) a jejich zákonné zástupce, včetně negativního dopadu na žáka při nerespektování studijních předpokladů (zejména zdravotních),
- využít informační kampaně o společném vzdělávání (viz S-O hodnocení) a možnosti rozšíření ŠPP s cílem vést zainteresované lékaře k adekvátnímu posouzení

- způsobilosti ke studiu a výkonu povolání (spolupráce pracovníků ŠPP s lékaři, vyjasnění zodpovědnosti za neadekvátní posudky způsobilosti atd.),
- v rámci metodické podpory urychlit implementaci společného vzdělávání,
- zajistit dlouhodobé finanční zdroje pro podporu společného vzdělávání, zejména pak na personální podporu (viz nyní např. Šablony),
- formou správné a odborně podložené argumentace měnit negativní postoje části pedagogů vůči společnému vzdělávání, zejména na odborných školách, a přesvědčit je o potřebnosti přijmout změny (obdobně jako v S-O hodnocení u veřejnosti),
- využít synergie spolupráce s dalšími projekty pro posílení spolupráce škol s dalšími subjekty (neziskovky atd.),
- formou např. příkladů dobré praxe podpořit působení asistenta pedagoga a mírnit/odstranit obavu z jeho působení ve výuce,
- využít metodické podpory a spolupráce se ŠPZ k zainteresování pedagogů odborných škol do procesu inkluze v odborné praxi žáků (návštěva pracovníků ŠPZ na odborných výcvicích, vzájemná konzultace v praxi, v rámci odborného výcviku doporučení PO pro žáky se SVP na míru atd.),
- iniciovat konstruktivní diskuse pedagogů s cílem podpořit jejich erudici a autoritu (vytvořit vlastní „inkluzivní projekt“ – jsou schopní, umí, vědí jak!),
- iniciovat a podpořit diskusi s pedagogy na téma dvojí výjimečnosti – přiblížení obsahu výjimečnosti s úzkou profilací – možnost úvahy o pozici tzv. guru předmětu/Head Hunter, tj. určeného pedagoga z předmětové komise – dle každého předmětu umožnit pedagogům objevovat talent s vlastní angažovaností na jeho výsledcích (podpora tandemu žák-učitel jako průvodce),
- vytvořit rozpracovanou nabídku středoškolských oborů s deklarací příležitostí a rizik pro žáky se SVP pro jejich adekvátní doporučování žákům s potřebou PO. Co se týká oborů typu E – byť je obvyklé, že podmínkou přijetí žáka je lehké mentální postižení, bylo by vhodné zvýšit povědomí o tom, že obory E jsou určené výhradně jen pro vzdělávání žáků s LMP,
- posílením týmu ŠPP o další odborníky dojde k rozdělení role „apoštola inkluze“ a jejich společným působením a interním pojmenováním cílové skupiny, pro kterou je vhodný konkrétní vzdělávací program dojde následně k přijetí formy a definice inkluze, tak jak ji škola sama o sobě definuje... Zvnitřněním hodnot

a norem společného vzdělávání, které může proběhnout pouze ztotožněním se či formulováním vlastního postoje k inkluzi tak, jak ji každý z pedagogů je schopen přijmout...

- společná diskuse a prostor pro vlastní pojmenování formy a obsahu „společného vzdělávání“ tak, jak z „mé“ pedagogické dílny vychází, je cesta k pochopení a přijetí. Ovšem prostorem se rozumí i abreakce z tlaku, který je vnímán pedagogickou veřejností restriktivně. Pedagogika je služba. Měla by být takto i vnímána. Služba státu s vědomím nejvyšších hodnot, které ctí, a všeobecného blaha, kterému jedinému slouží.
- dodržovat náplň práce asistenta pedagoga a odstranit obavy z něj ve výuce vyšší mírou zapojení školního asistenta jako nepedagogického pracovníka, či zapojení sociálního pedagoga nebo asistenta, který by zajišťoval cílenou a účinnou podporu žákům ze sociálně znevýhodněného prostředí, podpořil spolupráci s rodinou, a zároveň byl mediátorem těchto vztahů,
- supervize, zážitkové semináře přímo pro sborovnu, semináře a péče o pedagoggy jsou jedním z prostředků zabránění syndromu vyhoření - např. formou spolupráce s profesionálními supervizory nebo mentory apod.,
- pomalá adaptace škol na novou legislativu kontra veřejná diskuse jako návrat k „vlastní definici inkluzivního projektu“ – podpora potřeby rozhodovat či se na rozhodování účastnit,
- metodicky podpořit tvorbu školní inkluzivní koncepce – přinést metodiku „jak na věc“, je potřeba vyvolat v pedagogické veřejnosti pocit kompetentnosti a odbornosti.

Jak využít silné stránky k odvrácení hrozeb? (S-T hodnocení)

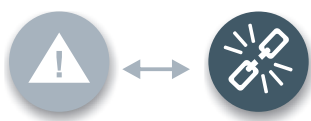

- nezapomínat při zavádění inkluze na žáky nadané a sladění pedagogického procesu s žáky intaktními – společné vzdělávání,
- využít školních poradenských pracovišť pro posílení identifikace nadání, a posílení jednotného vnímání nadání aktéry pedagogického procesu, včetně spolupráce s koordinátorem nadání na krajské úrovni (NPI),
- posílit u žáků s OMJ (odlišným mateřským jazykem) znalost českého jazyka, včetně úrovně jazyka odborného vzdělávání,
- prezentovat příklady dobré praxe, které by dostatečně pregnantně předvedly realnost a potřebnost inkluzivního (společného) vzdělávání. Mělo by se jednat

o modelové situace řešení např. školního neúspěchu žáka s PO (case study). Konkrétní příklady musí obstát před „mantrou“: „To nejde při tomto počtu. Oni nechtějí apod.“ Součástí by také mělo být rozpracování konkrétního příkladu např. konkrétní podpůrný plán pro žáka, na kterém se osobně podílí a cíle si sám stanovuje,

- zajistit přípravu pedagogů VŠ fakultami pro konkrétní situace pedagogické praxe s důrazem na oborovou didaktiku, resp. schopnost jít žáku vstříc – s cílem najít uzlový bod neznalosti (prof. Slavík, prof. Hejný) ve znalostní vývojové škále žáka, včetně doporučení využívat Vygotského zónu nejbližšího vývoje a scaffoldingu (konstruování opory),
- jasně definovat práci s asistenty pedagoga (zamyslet se nad potřebami a očekáváními vůči práci asistenta pedagoga napříč mezi všemi aktéry – asistent x učitel, asistent x žák, asistent x rodiče – všichni v systému, jako podpora žáka v pedagogickém procesu a jako podpora učitele). Zajistit pravidelnou supervizi této práce (individuální i skupinovou). V této oblasti je vysoká potřeba podpory a definování konkrétních požadavků a kompetencí obou aktérů (učitel, asistent). Definice a doba poskytování pedagogické podpory asistentem a stanovení cílů podpory (tato nebývá zcela jasně definována!),
- využít ŠPP s konkrétním zadáním vedení školy k monitoringu potřeb jednotlivých žáků cílenou podporou žákům ohroženým školním neúspěchem, depistází ve spolupráci s pedagogy za účelem objevování nadaných žáků. Důraz by měl být kladen na cílenou a adekvátní podporu.

Jak snížit hrozby ve vztahu k slabým stránkám? (W-T hodnocení)

- zkvalitněním přípravy pedagogů pedagogickými fakultami v oblasti inkluze – intenzivnější provázanost studia a reálné praxe, vhodné metody, formy a způsoby práce v rámci aprobací se zaměřením na speciální pedagogiku atd. – připravit pedagogy lépe na práci v oblasti inkluze,
- podpořit využití oborů typu E pro žáky se SVP ze strany škol,
- zlepšit dostupnost relevantních učňovských oborů pro žáky ze sociálně-ekonomicky a kulturně znevýhodněného prostředí (např. SVL),
- vést pedagogy k osvojení metody mapování třídního kolektivu – pedagogická sebezkušenost – semináře a programy ESF – pojmenování rolí, třídní dynamika, screening nadání (jak a co hledat),

- mapovat potřeby evidovaných žáků ze strany ŠPP – cílená, indikovaná a limitovaná podpora, zpracování plánu podpory, na kterém je žák zainteresován,
- vést pedagogy ke snaze zaznamenat potenciál žáka, vhodné je využití skrytého potenciálu – hledání originality v řešení,
- využít spolupráce neziskového sektoru k podpoře komunit, práce s cílovými skupinami, provázání spolupráce se školami – konkrétní zakázka – doprava – doučování – motivační stimuly pro žáky dle kulturního vzorce,
- spolupracovat s neziskovým sektorem na základě grantů a projektů – podpora žáků s nadáním v odpovídajících aktivitách (partnerství), sociální programy pro školy – krizová intervence,
- využít spolupráce s neziskovými organizacemi pro výuku češtiny u cizinců – participace na vzdělávacím procesu,
- využít podpůrných pracovníků (např. sociální asistent) pro podporu žáka v jeho sociálním prostředí a doplnit ŠPP o další pracovníky z podpory ESF.

IV.

In

inkluzie

PODPORA INKLUZE

pojetí tematické oblasti
v projektu P-KAP

1.

Vymezení tematické oblasti / oblasti intervence

1.1 Ukotvení tematické oblasti

Inkluzi lze v souladu se Zilcherem a Svobodou chápat jako součást vývoje moderní společnosti respektující lidská práva a jako koncept odrážející potřeby společnosti (Zilcher, Svoboda, 2019, s. 11¹). Legislativní vymezení a aplikace v praxi se mezi jednotlivými státy liší.

Všechny státy Evropské unie však prosazují inkluzivní (společné) vzdělávání v souladu s **Prohlášením ze Salamanky**. Tento dokument **podepsali zástupci české vlády už v roce 1994** na Světové konferenci o vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Česká republika se stala jednou z 92 zemí, které se zavázaly, že vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami budou pojmát jako inkluzivní. Základním principem inkluzivního vzdělávání je podle Prohlášení společné vzdělávání žáků, kdykoliv je to možné, a individuální přístup. Školy by měly zároveň dostat adekvátní podporu.

Návazným krokem bylo v roce 2003 přijetí Politické deklarace (Malaga Declaration) Radou Evropy a Akční plán v roce 2006. **V České republice byl v roce 2004 schválen školský zákon 561/2004 Sb., který garantoval rovný přístup ke vzdělávání a stanovil povinnost každé základní školy přijmout jakékoliv dítě s postižením či znevýhodněním ze spádové oblasti.**

¹ ZILCHER, Ladislav a Zdeněk SVOBODA. *Inkluzivní vzdělávání: efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha: Grada, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0789-6.

Další důležitý krok znamenala Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, jež byla přijata OSN v roce 2006. V článku 24 této Úmluvy, kterou Česká republika ratifikovala v roce 2009, je uveden požadavek inkluzivního vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením jako základní právo.

Neméně důležitým se stal Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016–2018, jenž vyšel z priorit stanovených ve Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. Na tento dokument navazuje **Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2019–2020**.

Inkluzivní (společné) vzdělávání v České republice je v současnosti rozvíjeno v souladu se **Strategií vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+** (dále jen Strategie). Jedním ze strategických cílů tohoto klíčového dokumentu je snížení nerovností v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a studentů. Strategie upozorňuje také na regionální disparity, přičemž v souvislosti s těmito rozdíly je důležité klást důraz na spojení společného vzdělávání, individualizace výuky a pedagogickou práci školy. Strategické linie dokumentu vymezují několik důležitých oblastí: proměnu obsahu, způsobů a hodnocení vzdělávání, rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání, podporu pedagogických pracovníků (důležitou podmínkou společného vzdělávání jsou rozšířená poradenská pracoviště a podpůrný personál) a také zvýšení financování a zajištění jeho stability.

1.2 Definiční tematické oblasti

Inkluzi nelze definovat jednoduše vyjádřením myšlenky jednoho autora, protože různí autoři tento koncept pojmají odlišně. Ztotožňujeme se s myšlenkami Zilchera a Svobody, podle nichž je inkluzivní vzdělávání „z pohledu didaktického vrchol individualizace ve vzdělávání, z pohledu školní kultury je to vize plně komunitní školy a z pohledu školní politiky nastavené takové prostředí, které respektuje jakékoliv zvláštnosti a podporuje rovnost všech, a to ve veškerých možných situacích.“ (Zilcher & Svoboda, 2019, s. 30²)

Inkluzivní (společné) vzdělávání vychází z požadavku přizpůsobení edukačního prostředí žákům a dotýká se všech oblastí života školy. Je to spíš nekonečný proces, než jednou dosažený stav.

² ZILCHER, Ladislav a Zdeněk SVOBODA. *Inkluzivní vzdělávání: efektivní vzdělávání všech žáků*. Praha: Grada, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0789-6.

V proinkluzivním prostředí lze pracovat s heterogenní skupinou žáků a akceptovat tak různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, popř. věku; lze také pracovat s různou úrovní předpokladů, včetně úrovně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či nadáním a mimořádným nadáním.

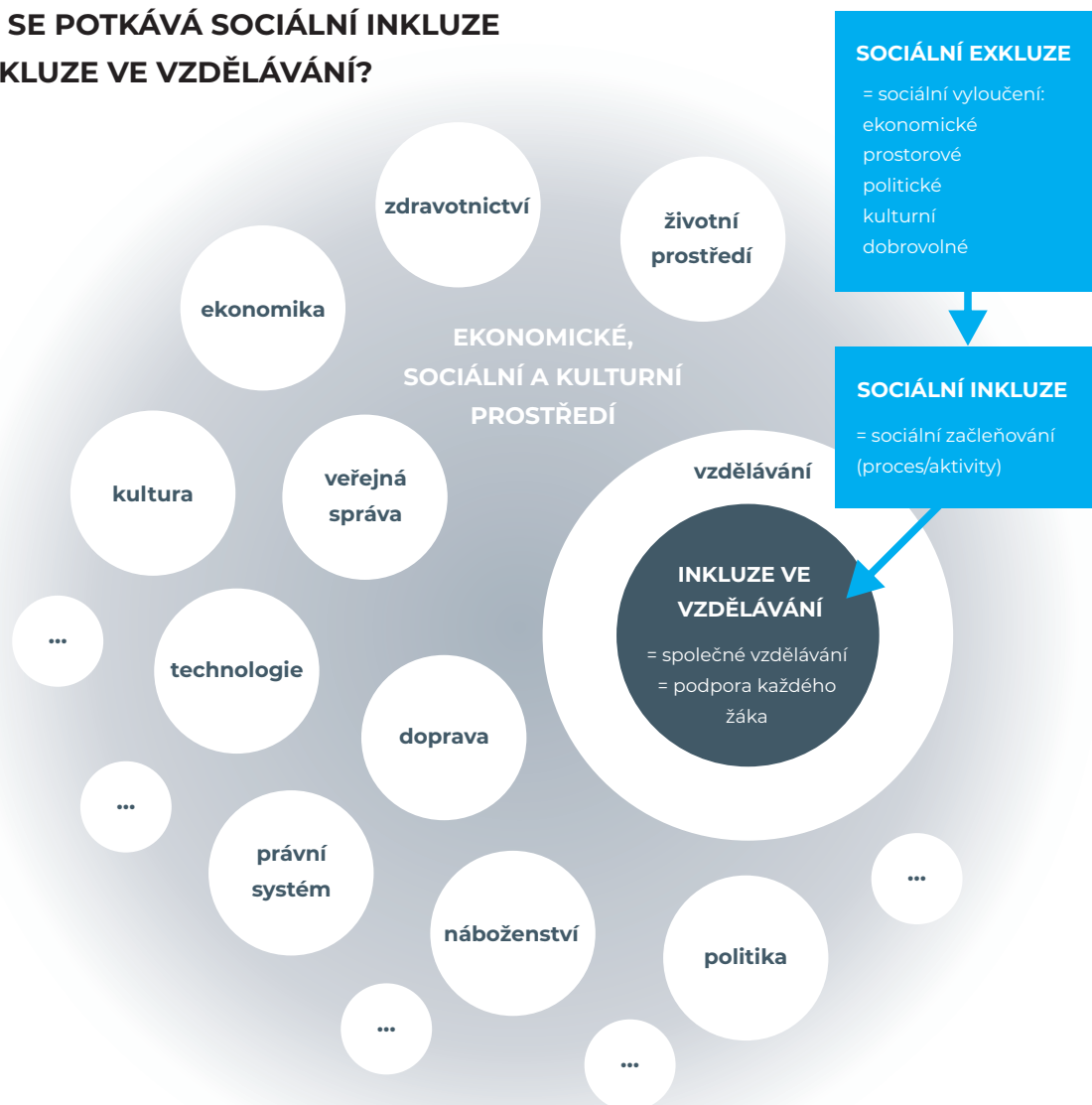
Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je při přechodu na střední školu důležitá **volba vhodného oboru studia**, který odpovídá jejich osobním možnostem i omezením. Důležité je tedy racionální pochopení reálných hranic inkluze tak, aby byla skutečně přínosem pro všechny. Stanovení nereálných studijních cílů nevede ani při maximálním využití odpovídajících podpůrných opatření k jejich naplnění. V konečném důsledku vede naopak ke ztížení pracovního a pravděpodobně i společenského uplatnění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami v budoucnu. Zde je potřeba vyzdvihnout také význam motivace takových žáků ke správnému postoji, kde prioritní není dosažení nějaké formy úlevy, ale spíše využití podpory k rozvoji takového žáka.

Nelze opomenout **význam podpory žáků s nadáním a mimořádným nadáním** a vytváření inkluzivního prostředí, ve kterém budou mít možnost své nadání efektivně rozvíjet. Důležitá je včasná identifikace nebo i diagnostika nadání a dostatečná metodická podpora pedagogů v této oblasti.

Nadání je možno vymezit jako soubor dispozic, na jejichž základě může jedinec za příznivých podmínek podávat mimořádné výkony. Při vymezení se lze opřít o jednosložkové nebo komplexní modely. **Jednosložkové modely** vymezují nadání jako nadprůměrnou úroveň rozumových schopností (intelligence), dílčí složky rozumových schopností (například jazykové nebo matematické nadání) nebo určitých specifických schopností (například sportovní nebo hudební nadání). **Komplexní modely** pojímají nadání širěji – zahrnují do něj několik osobnostních dimenzí. Rozšířený je Renzulliho tříložkový model, který předpokládá, že kromě nadprůměrných rozumových nebo speciálních schopností vykazuje nadaný jedinec současně vysokou míru tvořivosti a angažovanosti v úkolu (vnitřní motivace). Žádná z těchto komponent však samostatně nadání netvoří, jedná se totiž o interakci mezi zmíněnými třemi složky. Proto jednoznačně definovat nadání není snadné. Howard Gardner vytvořil vícerozměrný konstrukt, který navrhuje rozlišovat osm základních samostatných inteligencí. S Gardnerovou teorií často pracuje odborná pedagogická veřejnost.

Důležité je **propojení inkluze ve vzdělávání se sociální inkluzí**. Jak je patrné ze schématu níže, chápeme problematiku inkluze ve vzdělávání jako jednu z oblastí pro podporu celého okruhu sociální inkluze.

KDE SE POTKÁVÁ SOCIÁLNÍ INKLUZE A INKLUZE VE VZDĚLÁVÁNÍ?

1.3 Definice tematické oblasti

Inkluzivní (společné) vzdělávání – základním principem je začlenění všech žáků do škol hlavního vzdělávacího proudu. Žáci bez ohledu na zdravotní, sociální, kulturní nebo jiné znevýhodnění se vzdělávají společně a pedagog jejich speciální vzdělávací potřeby vyrovnává různými opatřeními (výukové metody, asistent pedagoga, úprava obsahu učiva ad.). Pedagogové žáky podněcují odpovídajícími úkoly a výzvami, odpovídají na odlišné vzdělávací potřeby všech žáků a překonávají potenciální bariéry při jejich vzdělávání a hodnocení.

Žák se speciálními vzdělávacími potřebami – žák, který k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření vyplývajících z jeho individuálních potřeb na základě jeho zdravotního stavu, odlišného kulturního prostředí nebo jiných životních podmínek.

Žák s nadáním – vykazuje při adekvátní míře podpory ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, uměleckých, manuálních nebo sociálních dovednostech (podrobněji viz kapitola 1.2).

Žák s mimořádným nadáním – je ten žák, jehož úroveň dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností, popřípadě v jednotlivých oblastech rozumových schopností nebo v dalších oblastech uvedených výše (podrobněji viz kapitola 1.2).

Podpůrná opatření – nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta (podrobněji viz kapitola 2).

Školská poradenská zařízení (ŠPZ) – zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, poskytovateli zdravotních služeb, popřípadě s dalšími orgány a institucemi. Ke ŠPZ se řadí pedagogicko-psychologické poradny (PPP), speciálně pedagogická centra (SPC) a střediska výchovné péče (SVP).

Školní poradenská pracoviště (ŠPP) – poskytují ve škole pedagogicko-psychologickou poradenskou pomoc žákům, učitelům, rodičům a zákonným zástupcům. Zapojení školní psychologové a školní speciální pedagogové se zaměřují na problémy žáků ve školním prostředí, velká pozornost se věnuje rizikům, která oslabují efektivitu vzdělávacího procesu. Odborní pracovníci se proto zaměřují na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, pracují se žáky nadanými a se žáky, kteří při vzdělávacím procesu potřebují specifickou podporu. ŠPP existují ve dvou formách: základní a rozšířené, podrobněji viz kapitola 4.

1.4 Definice oblasti intervence v projektu P–KAP

Definice oblasti je dána **naplněním těchto základních znaků inkluzivního (společného) vzdělávání³**:

- ke vzdělávání mají přístup všichni bez rozdílu (s ohledem na volbu studijního oboru a povinnost úspěšně vykonat přijímací řízení);
- vzdělávání je snadno a bezpečně fyzicky přístupné;
- vzdělávání si mohou dovolit všichni, je ekonomicky dostupné;
- vzdělávání je poskytováno v odpovídající kvalitě, reaguje na potřeby měnící se společnosti, včetně odborného náhledu na potřeby zdravotně postižených i komunit z odlišného kulturního a sociálního prostředí.

Intervence Podpora inkluze, jak již naznačujeme v kapitole 1.2, ve které zmiňujeme důležitost volby vhodného oboru, je v projektu P-KAP provázána s intervencí Rozvoj kariérového poradenství včetně prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, kterým se věnujeme v samostatné kapitole 6 Podpora inkluze a předčasné odchody ze vzdělávání. Významná je díky možnosti individualizace výuky formou on-line přístupu také provázanost s intervencí Digitální kompetence. Je nutno podotknout, že tato forma zdaleka nevyhovuje všem žákům se SVP, naopak u většiny z nich, vzhledem k charakteru podpůrných opatření, je potřeba individualizace výuky v prezenční formě. V obdobích on-line/distančního vzdělávání je potřeba vytvářet podmínky, které zajistí žákům potřebné technické vybavení, aby tak poskytování relevantních podpůrných opatření a poradenské podpory bylo zajištěno i při této formě vzdělávání.

Intervence Podpora inkluze je v projektu P-KAP do jisté míry provázána s intervencí Rozvoj škol jako center celoživotního učení, neboť podpora inkluze by měla být realizována i v oblasti dalšího vzdělávání, například v oblasti profesních kvalifikací. Při vhodné volbě profesní kvalifikace může být (podobně jako je tomu u již výše zmíněné vhodné volby oboru) takto realizována podpora bývalého žáka (např. neúspěšného) směrem k lepšímu společenskému uplatnění.

³ Při vymezení základních znaků pro definici oblasti intervence Podpora inkluze jsme vyšli z Prohlášení ze Salamanky, 2016. [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://osf.cz/publikace/prohlaseni-ze-salamanky/>

2.

Východiska pro tematickou oblast

Základním východiskem je především **školský zákon č. 561/2004 Sb.**, v aktuálním znění, respektive **vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných**, v aktuálním znění. Těmito právními normami je zaváděn systém pěti stupňů podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhláška č. 27/2016 Sb. popisuje podpůrná opatření prvního stupně jako opatření, která představují minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a jsou poskytována žákovi, u kterého se projevuje potřeba úprav ve vzdělávání nebo školských službách a zapojení v kolektivu. Podpůrná opatření prvního stupně nemají normovanou finanční náročnost a jsou financována v režii školy. Podpůrná opatření druhého až pátého stupně se poskytují na základě doporučení školského poradenského zařízení a s informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka. Financování těchto stupňů nárokuje škola ze státního rozpočtu. Podpůrná opatření jsou definována výše uvedeným zákonem a jejich úplný přehled je uveden **v příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb.**, v aktuálním znění.

Důležitá je také **možnost poskytovat podpůrná opatření ve školských zařízeních**, která se podílejí na vzdělávání žáka, případně na přípravě na vzdělávání žáka. Ve středoškolském vzdělávání se jedná především o **školní kluby, domovy mládeže a střediska volného času**. Druh a rozsah podpůrných opatření v těchto zařízeních se řídí podpůrnými opatřeními, která má žák k dispozici ve škole a která jsou nezbytná i pro jeho činnost ve školských zařízeních. Rozsah podpory je limitován dobou, kterou žák v těchto zařízeních tráví. Popis možné podpory je uveden v přehledu podpůrných opatření.

V rámci pojetí oblasti Intervence podpora inkluze v projektu P-KAP vycházíme z metodických a koncepčních materiálů a z dalších (relevantních) zdrojů. Přehled nejdůležitějších z nich (materiálů) uvádíme v závěru dokumentu.

3.

Vývoj v tematické oblasti

Vývoj v tematické oblasti se dá popsat jako **posun od integrace k inkluzi**. Proto je důležité vzájemné vymezení pojmů inkluze versus integrace. Podle Houšky znamená inkluze na rozdíl od integrace, v rámci které se pomůže jednotlivci v začlenění do třídy a přizpůsobení se třídě, vytvoření diferencovaných podmínek různým žákům (Houška, 2007, s. 7⁴). Přestože se žáci mohou ve svých schopnostech a dovednostech lišit, získají prostředí, které je optimálně rozvíjí, a přitom mohou pracovat ve společné, výkonově heterogenní sociální skupině.

Součástí projektu P-KAP bylo plošné dotazníkové šetření potřeb škol, které proběhlo ve třech vlnách. V oblasti inkluze dále zjišťujeme na středních a vyšších odborných školách aktuální stav, vývoj, podporu a aplikaci nového právního prostředí prostřednictvím aktivity nazvané **Mapování stavu inkluzivního vzdělávání na SŠ a VOŠ**. V rámci této aktivity **garant/ka inkluze** v každém kraji připravuje, realizuje a vyhodnocuje ve školách potřebná šetření v podobě polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky škol i žáky, sleduje výuku, prostředí školy atd.

Na základě analýzy stavu inkluzivního vzdělávání v konkrétní škole vypracuje zprávu a navrhuje opatření vedoucí k rozvoji inkluzivního vzdělávání. Tato zpráva je neveřejná, mj. kvůli odůvodněné snaze získat, pokud možno co nejvyšší data od respondentů. Za období 2016–2018 garanti inkluze zpracovali souhrnné zprávy za každý kraj.⁵ Další souhrnné zprávy na krajské úrovni budou připraveny i za období 2019–2021. Tyto zprávy jsou zpětnou vazbou kraji, zřizovateli, potažmo Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy České republiky či Národnímu pedagogickému institutu České republiky s cílem umožnit tak správnou volbu prospěšných a cílených opatření pro podporu inkluzivního vzdělávání, minimálně v případě tvorby a realizace krajských akčních plánů (KAP).

V projektu P-KAP sledujeme aktuální trendy v oblasti inkluze a identifikujeme potřeby škol a oblasti podpory. Naším záměrem je, aby naše intervence reagovaly na aktuální stav, byly cílené a smysluplné. Zkušenosti z mapování jsou a budou sdíleny a diskutovány s relevantními kmenovými zaměstnanci Národního pedagogického institutu České

⁴ HOUŠKA, T. Inkluzivní škola, Osmileté gymnázium Budanka o. p. s. Praha: Česká pedagogická komora, 2007.

⁵ Krajské zprávy jsou k dispozici na: <http://www.nuv.cz/p-kap/p-kap-a-mapovani-stavu-inkluzie>.

republiky s cílem identifikovat společné problémy škol a řešit je formou systémové podpory. Cílem je využít aktuální a živé poznatky z terénu jako podklad pro cílené intervence v oblasti inkluze, které budou pružně a bez dlouhých prodlev reagovat na potřeby, a zajistit tak smysluplný a plně reflektovaný přístup k systémovému rozhodování.

Se záměrem rozvíjet inkluzivní vzdělávání vytváříme síť odborníků v jednotlivých oblastech intervence projektu P-KAP s názvem **Edusít**, v případě této intervence je to **skupina Inkluze**. K tomu využíváme on-line nástroj **LinkedIn**, který efektivně propojuje členy skupiny. Ve skupině dochází k interaktivní komunikaci o aktuálních tématech a trendech v inkluzivním vzdělávání.

Období distanční výuky z důvodu pandemie Covid-19 v letech 2020–2021 přineslo poznatky z on-line vzdělávání ve vztahu k žákům se SVP. Zkušenosti pedagogů, které získáváme v rámci mapování inkluze, naznačují, že on-line vzdělávání je v některých případech přínosem pro žáky s nadáním nebo s PAS, a naopak většině žáků se SVP a jejich rodičům vyhovuje spíše prezenční podpora. Ukázalo se také, že vzrostly nebo se prohloubily psychické potíže žáků. Proto je potřeba specifikata společného vzdělávání a limity poskytování podpůrných opatření průběžně harmonizovat s novými trendy ve vzdělávání, edukovat pedagogy, poradce i zákonné zástupce. Je také žádoucí motivovat školy a pedagogy ke zdokonalování se ve schopnostech poskytovat kvalitní společné vzdělávání ve spolupráci se zákonnými zástupci, dalšími odborníky a organizacemi.

4.

Charakteristika oblasti intervence

Intervence Podpora inkluze se zaměřuje na níže uvedené oblasti.

Práce školy v oblasti inkluze:

Na úrovni vedení školy a pedagogických pracovníků:

- vedení školy zavádí, resp. podporuje inkluzivní principy ve vzdělávání a rozvíjí inkluzivní kulturu školy, připravuje školní podpůrný program (např. školní akční plán nebo plán aktivit pro rozvoj v oblasti inkluze);
- pedagogové školy ve své práci v plné šíři využívají pedagogickou diagnostiku;
- pedagogové školy efektivně využívají formativního hodnocení, podporují a spoluutvářejí sebehodnocení žáků, rozvíjejí žáky prostřednictvím přiměřených postupů, které podpoří přípravu žáků na jejich praktický život;
- pedagogové školy individualizují výuku a v případě potřeby zpracovávají plány pedagogické podpory; individuální vzdělávací plány; individuální výchovné plány;
- pedagogové školy si osvojují vybrané speciálně pedagogické poznatky a postupy, které vhodně využívají při své práci;
- pedagogové školy efektivně spolupracují s asistentem pedagoga při práci s jednotlivým žákem i s celou třídou.

Diferenciovaná práce s kurikulem:

Plánované kurikulum žáků s potřebou podpůrných opatření ve vzdělávání – pedagog:

- přizpůsobuje formy a metody výuky možnostem žáků;
- diferencuje vzdělávací obsah – přizpůsobuje náročnost práce, která je žákům zadávána, jejich možnostem;
- přizpůsobuje formy, metody a podmínky zjišťování výsledků učení žáků a jejich hodnocení reálným možnostem žáků;
- zajišťuje další podpory pro žáky nad rámec školní práce, které směřují k rozvoji dovedností, schopností, motivace a postojů žáků.

Vedení školy:

- uzpůsobuje podmínky vzdělávání specifickým žákům a potřebě podpůrných opatření (organizace práce ve třídě, délka vyučovací hodiny, střídání práce a odpočinku aj.);
- zohledňuje charakter obtíží žáků také v průběhu zkoušek, přijímacího řízení i ukončování studia;
- zajišťuje podporu žákům dalšími odborníky, případně subjekty;
- využívá disponibilní hodiny pro předměty speciální pedagogické péče;
- využívá na podporu žákova vzdělávání i specifické organizační formy vzdělávání (např. studijní skupiny určené pro speciální pedagogickou péči apod.).

Odborná podpora:

- škola spolupracuje se školským poradenským zařízením;
- škola má školní poradenské pracoviště;
 - a. základní forma – výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé,
 - b. rozšířené – doplnění o školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga;
- škola spolupracuje s dalšími orgány a organizacemi, které podporují vzdělávání žáků s potřebou podpůrných opatření (OSPOD, NNO apod.);

5.

Diferenciace inkluzivního vzdělávání podle typů škol

Problematika diferenciace vzdělávání podle typů škol je v oblasti inkluze poněkud odlišná od diferenciace vzdělávání v rámci jiných oblastí. V rámci společného vzdělávání je diferenciace vázána především na konkrétní speciální vzdělávací potřeby žáků, kteří se na konkrétní školu hlásí a jsou přijímáni ke studiu. Specifika přístupu škol jsou pak ovlivněna personálními možnostmi, osobním přístupem vedení školy a dotčených pracovníků, pověstí a přístupem školy k oblasti inkluze, nebo postojem zřizovatele.

Druh a charakter speciálních vzdělávacích potřeb žáka samozřejmě zužuje škálu oborů, které jsou pro něj vhodnou volbou. V tomto směru jde nejen o zajištění výběru vhodného oboru z hlediska reálných možností žákova uplatnění v budoucnu (zde je potřeba podporovat diskuse o reálných podmínkách a nárocích daného oboru s budoucími žáky, resp. jejich zákonnými zástupci), ale také především o zajištění potvrzení o zdravotní způsobilosti ke studiu a výkonu povolání vycházející z reálného stavu, resp. zasvěcenost a odpovědnost lékařů. V tomto smyslu je na místě širší mezioborová diskuse, která by zohlednila úhel pohledu jak pedagogů, tak lékařů, psychologů i kariérových poradců a hledala konsenzus v zájmu žáků. Zároveň je potřeba mít na zřeteli, že učitelé středních škol mají menší odbornou podporu v pedagogice, didaktice a speciální pedagogice než učitelé mateřských a základních škol. Podobně i ve školských poradenských zařízeních se žákům středních škol věnuje méně odborníků ve srovnání s mateřskými a základními školami.

6.

Podpora inkluze a předčasné odchody ze vzdělávání

Počet předčasných odchodů ze vzdělávání se prokazatelně **zvyšuje**. **Důvodů a příčin**, které vedou mladé lidi k opuštění školy před jejím absolvováním, **existuje mnoho**. Někdy se týkají celkové atmosféry ve škole, klimatu třídy, jindy nevhodné volby oboru, v některých případech může být příčinou také neúspěch v konkrétním předmětu.

Vedle velkého množství důvodů a příčin **existuje také velké množství opatření**, která mohou pomoci tyto překážky překonat. Výraznou pomocí je funkční podpůrný systém na straně školy (např. individuální kariérové poradenství). **Problematiku předčasných odchodů ze vzdělávání a jejich prevence** však nelze omezit jen na jednu formu podpory – **prostupuje totiž veškerým děním ve škole**.

Příčiny, důvody i opatření lze proto hledat a nalézt také ve všech devíti oblastech intervence krajského akčního plánování (KAP). Přiblížení se žákům prostřednictvím digitálních technologií (oblast intervence Digitální kompetence) či zatraktivněním studia cizích jazyků výjezdy do zahraničí (Rozvoj výuky cizích jazyků) jsou jen malou ukázkou, jak lze **prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání podpořit v rámci jednotlivých oblastí**.⁶

Níže naleznete **pohled na téma předčasných odchodů ze vzdělávání ve vztahu k oblasti intervence Podpora inkluze**. V textu hledáme odpovědi na otázky, proč k předčasným odchodům v této oblasti intervence dochází a jak podpořit jejich prevenci. Nabízíme také příklad z praxe, který prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání podporuje.

Za předčasnými odchody ze vzdělávání stojí téměř vždy složitý a individuálně specifický komplex působících příčin a následků. **Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami spadají mezi skupiny více ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání**, a to jak vzhledem ke zdravotnímu postižení, které může limitovat výběr oboru i školy, tak i s ohledem na sociální nebo kulturní znevýhodnění. Inkluzivní přístup je proto založen na systému podpůrných opatření, která vycházejí z individuálních potřeb každého žáka.

⁶ Více k tématu předčasných odchodů ze vzdělávání zde: http://www.nuv.cz/uploads/P_KAP/ke_stazeni/Predcasne_odchody.pdf.

Na počátku rizika předčasných odchodů mnohdy stojí již úvodní **nevhodná volba oboru studia**, při níž nejsou dostatečně reflektovány individuální vzdělávací potřeby žáka, jeho motivace a působení rodinného prostředí. Na konci pak **nedostatečná kapacita poskytované poradenské podpory**. Pro úspěšnou inkluzi je **nízká nebo nesprávně nasměrovaná motivace** obtížně zvládnutelnou překážkou a mnohdy vede k odchodu žáka ze školy. Do motivace se významně promítá **rodinná situace a zázemí** (materiální, finanční, postoj ke vzdělání) i zásadní změny v osobním životě (např. těhotenství). Pokud podpora žákům ze strany rodiny chybí a škola dané skutečnosti nerefléktuje, představuje to další rizikový faktor. Setrvání ve vzdělávacím systému může ohrozit také **neznalost problematiky potřeb nadaných žáků, nezajištění kompenzačních opatření v rámci výuky pro žáky se SVP a chybějící spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen OSPOD).

Mnohdy je příčinou předčasných odchodů **nedostatečná prostupnost studia. Školní klima a atmosféra ve třídě**, které nejsou systematicky sledovány a vyhodnocovány a v případě problémů nedochází k jejich včasnému rozpoznání a řešení, mohou stejně jako u jiných oblastí i v kontextu Podpory inkluze přispívat k předčasným odchodům.

V případě žáků se SVP, zejména se zdravotním postižením (dále jen ZP), je třeba **věnovat volbě oboru a školy významnou pozornost** vzhledem k tomu, že zdravotní omezení a možnosti žáka obor absolvovat a následně se v něm uplatnit na trhu práce vedou zpravidla k zúžení vzdělávací nabídky. Z tohoto důvodu je vhodná spolupráce nejen mezi ZŠ, SŠ a rodinou, ale též spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou (dále jen PPP), popř. se speciálně pedagogickým centrem (dále jen SPC).

Pozitivně se ve snížení předčasných odchodů ze školy (vzdělávání) může projevit **budování bezpečného klimatu a včasná detekce žáků ohrožených školním neúspěchem či vyloučením z kolektivu**. V průběhu celého studia je vhodné **monitorovat situaci žáků se SVP, odhalovat rizika**, která mohou vést až k předčasnému odchodu ze školy, **včas nabízet řešení**, a optimálně jim předcházet. **Pozornost je třeba věnovat problémům**, jež mohou souviset například **s charakterem zdravotního postižení, s nedostatečným zajištěním podmínek při studiu** (asistent pedagoga vč. ujasnění jeho role a kompetencí ve výuce ve vztahu k žákovi, pedagogovi, třídnímu kolektivu, nastavení podmínek praktického vyučování aj). Významným preventivním opatřením je **změna nevhodných pedagogických postupů, které neberou v úvahu specifika žáků, a proškolení pedagogů**, aby měli dostatečné znalosti o potřebách těchto žáků.

Pro snižování rizika předčasných odchodů je třeba **posilovat školní poradenská pracoviště pozicemi psychologů nebo speciálních pedagogů**, kteří zajistí koordinaci spolupráce vyučujících a jejich metodické vedení, např. osobními návštěvami pracovníků ze ŠPZ a SPC přímo ve školách. V prevenci předčasných odchodů obecně hraje důležitou roli **spolupráce s rodinou**, v případě žáků s jakýmkoli SVP tato spolupráce **významně posiluje realizaci a dopad potřebných podpůrných opatření** (rozvojových aktivit, kompenzačních opatření, doučování, individuálního vzdělávacího plánu, mentoringu, individuálního a kariérového poradenství atd.).

Na mnoha českých školách (SŠ, VOŠ) již v současnosti funguje **školní poradenské pracoviště (dále jen ŠPP) v rozšířené podobě**. Kromě výchovného poradce, kariérového poradce a metodika prevence zde působí také školní psycholog, případně speciální pedagog.

Pracovníci ŠPP **cíleně podporují žáky formou poradenských konzultací a v případě potřeby poskytují poradenství i rodičům**. Individuální konzultace jsou často zaměřené na **zjišťování příčin školního neúspěchu a hledání cest vedoucích k jeho řešení**.

Vedle podpory žáků a rodičů spolupracuje ŠPP také s učiteli a **trvale podporuje a koordinuje spolupráci jak s pedagogickým sborem, tak i se školským poradenským zařízením**. Tento **systematický přístup snižuje riziko neúspěchu** a minimalizuje předčasné odchody ze vzdělávání.

Praxe z těchto škol ukazuje, že dobře fungující, spolupráci koordinující školní poradenské pracoviště, které zároveň pečuje o příznivé klima ve škole, je účinným nástrojem podpory pro žáky, učitele i rodiče.

7.

Zdroje

V rámci oblasti intervence Podpora inkluze v projektu P-KAP vycházíme z následujících dokumentů a webových zdrojů:

- Akční plán inkluzivního vzdělávání na období 2016–2018 a 2019–2020
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2019–2023
- Koncepce rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020
- Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání na období 2014–2020
- Relevantní strategické dokumenty krajů, jako např. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy jednotlivých krajů na léta 2016–2020
- Salamanská deklarace UNESCO 1994
- Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (článek 24)
- Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění
- European agency for Special Needs and Inclusive Education: <https://www.european-agency.org/>
- Financování společného vzdělávání: <http://www.msmt.cz/file/37166/>

- Inkluze – projekt organizace Rytmus – od klienta k občanovi, z. ú.: <http://www.inkluze.cz/>
- Inkluzivní škola – inspirace a podpora pro pedagogy při práci s dětmi a žáky s odlišným mateřským jazykem: <http://www.inkluzivniskola.cz/>
- Katalog podpůrných opatření: <http://katalogpo.upol.cz/>
- Podpůrná opatření ve výuce: <http://inkluze.upol.cz/ebooks/po-ve-vyuce/po-ve-vyuce.pdf>
- Portál pro školní asistenty a asistenty pedagoga: www.asistentpedagoga.cz/
- Portál pro žáky s nadáním a mimořádným nadáním: www.talentovani.cz/
- Portál pro žáky s odlišným mateřským jazykem: www.cizinci.nidv.cz/
- Průvodce ředitele společným vzděláváním: www.msmt.cz/file/36884
- Portál České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání: www.cosiv.cz
- Společné vzdělávání: <http://www.nuv.cz/t/in>
- Společné vzdělávání: <https://www.msmt.cz/o-webu-msmt/spolecne-vzdelavani-1>
- Skupina Inkluze na LinkedIn na profesní sociální síti: <https://www.linkedin.com/groups/8875775/>
- Školní poradenská pracoviště: <http://www.nuv.cz/ramps/spp>
- Školská poradenská zařízení: <http://www.nuv.cz/ramps/spz>

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Podpora krajského akčního plánování 2016–2021

Projekt Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání,
jehož nositelem je Národní pedagogický institut
České republiky

www.pkap.cz

www.npi.cz

Materiál projektu P-KAP (září 2021) je pod licencí Creative Commons CC BY SA 4.0
Uvedte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní